

DVA UGOVORA KLESARA MARKA ANDRIJIĆA IZ KORČULE

Danas je u hrvatskoj povijesti umjetnosti već dobro poznat korčulanski graditelj iz druge polovice 15. stoljeća *Marko Andrijić*. Prvi ga je otkrio dr. Cvito Fisković. Iz dokumenata arhiva stare korčulanske autonomne općine, i to u svom prvom većem djelu »Korčulanska katedrala«, objelodanjenom g. 1939. Fisković je tada utvrdio, da su ciborij nad glavnim oltarom i gornji dio zvonika katedrale nesumnjivo Andrijićeve djela. Dr. *Ljubo Karaman* napisao je iste godine u 12. broju »Hrvatske revije« članak »Korčulanska katedrala«, u kojem, prikazujući Fiskovićevu radnju, dodaje i neke svoje sudove, te se u znatnoj mjeri osvrće baš na Marka Andrijića idući i dalje od Fiskovića i uzimajući Andrijića kao jednog od glavnih graditelja katedrale uopće. Fisković i u daljnjim svojim raznim djelima dosta govori o Marku Andrijiću, uočivši bitne oznake njegove radionice, ali možemo slobodno reći, da je uz Fiskovića zaslužan naročito Karaman, što se uočilo Andrijićevo značenje u starijoj hrvatskoj umjetnosti. Dr. Karaman se osvrtao na nj u raznim svojim radnjama, te mu je i u svojem djelu »Pregled umjetnosti u Dalmaciji«, objelodanjenom g. 1952., dao dolično mjesto.

Proučavajući već odavna povijest Korčule i sabirući za nju gradivo u Dubrovačkom arhivu, namjerio sam se u raznim arhivskim knjigama na česte spomene Marka Andrijića: osobito su mi zapela za oko dva dokumenta. Prvi je ugovor Marka Andrijića s Mlečićem *Vetorom Salvadego* od 16. lipnja 1474. i drugi, ugovor Marka Andrijića i majstora *Nikole Markovića* iz Dubrovnika s plemićem *Valentom de Valentis iz Mantove* od 10. travnja 1478. U međuvremenu se i Fisković u svojem djelu »Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku« (str. 147—148), objelodanjenom g. 1947., osvrnuo na čitavu obitelj Andrijića i na njihov rad i na te ugovore i kazao o njima nekoliko riječi, a Andrijićev rad za Mantovu spomenuo je i dr. Karaman u svome djelu »Pregled umjetnosti u Dalmaciji«. Uza sve to, pače i unatoč tome, u želji, da bi te ugovore naši povjesničari umjetnosti što bolje i u tačine proučili, pa da bi se nastojalo i tragati za djelima, koja se u tim ugovorima spominju, smatram ko-

risnim i potrebnim objelodaniti ta dva ugovora u cjelini. Ugovor, koji se tiče Mantove, smatram važnijim, ali držim uputnim objelodaniti i ugovor s Mlečićem *Salvadego* stoga, što njegov način izražavanja može koristiti pri interpretaciji ugovora s mantovanskim plemićem.

Prvi ugovor se nalazi u knjizi 58. serije »*Diversa notariae*« na foliju 61. pod datumom od 16. lipnja 1474. Ugovor glasi ovako:

Die dicta

Partes infra nominate videlicet Victor Salvaticus de Venetiis ex una parte et Marcus de Andrea de Curzola lapicida ex altera parte tulerunt mihi notario infrascripta eorum pacta notata in quodam folio in vulgari sermone que hic registrari voluerunt pro robore contentorum in illis quorum tenor talis est videlicet. Iesus Maria 1474 adi 16 zugno in Raguxi. Sia noto a tuti che vederà el presente scripto come nui Vetor Salvadego da Vinexia da una parte e maestro Marco de Andrea da Curzola taiapiera dal altra parte siamo convegneri in questo di da cordo chel dicto maestro Marco me debia far fenestre zanchade numero nove le quale siano alte pie cinque veneciani zenza el so volto et cum el so volto pie septe e mezo vel circa secundo li rechedera el so sesto le quale zanchade sia large in umbello pie uno cum el so incastro e lavorade da tre faze, le altre do faze de grosseza de mezo pie vel circha le quale tute faze siano bem lavorade e lisade secondo se sogliono far. I volti che i siano lavoradi cum le so soaze e de fora i schachi de groseza e largeza che coresponda alle so pallestrate le quale palestrate vol esser cum le so mixole tute de uno pezo soazadi cum i so schachi. Item a dicte zanchade el dicto maestro die farne lo so piane a chadauna delle dicte zanchade le quale siano pie do 1 una cum i so modioni per le quale dicte zanchade el dicto maestro Marco die haver dele dicte zanchade fazando quelle a tute so spese ducati tredexe e mezo val ducati 13½.

Item el dicto maestro Marco me die far do modioni cum le so colone e cum el so sogun de soto in botazo che sia i modioni bem intaiadi de foiami e elevadi e bem pollidi, elle colonelle che siano bem lavorade schiete e che habia el so capitelo bem intaiado de foiami cum la so basa de sotto secundo el sege arechiede le quale co-

lonelle cum i so modioni siano de alteza de pie cinque men quatro dea luna che ressonda a una napa de pie cinque in luce larga cusi sia el so sogun in botazo che ressonda alla largeza de pie cinque el quale lavorer el deto me die far a tute so spexe pro perperi cinque Ragusei i quali in questo di li o dato contadi e pro parte de dicte zanchade ducati tre e mezo d oro. I quali tuti lavoreri el dicto maestro Marco me prometti de dar mi li compidi per tuto el meze di settembre proximo che dia vignere. Renunciando... Hec autem etc. Judex et testes ut supra.

Dodaci o isplati na slobodnom prostoru pri dnu lista:

Die XVI septembris 1474 dictus Marcus confessus fuit a dicto Victore habuisse et recepisse ducatum unum in bischoto misso per barcham.

Renunciando...

Die 29 Januarii 1476 Marcus superscriptus confessus fuit habuisse a superscripto Victore per manus ser David notarii pro parte in pluribus vicibus ducatos auri quatuor. Renunciando...

Die 29 decembris 1476. Marcus superscriptus confessus fuit a superscripto ser David habuisse ducatum unum. Datum civitate (?) Ragusii. Renunciando...

Ugovor s dodacima je precrtan u znak, da je izvršen, a s lijeve strane pri vrhu je zapisano:

Die 20 marcii 1477 cassum de marcii 1477 cassum de voluntate partium.

Drugi ugovor se nalazi u knjizi 63. serije »Diversa notarie« na foliu 49—50 v. Ugovor glasi ovako:

Die X aprilis 1478.

Marcus Andree de Curzola et Nicolaus Marci de Ragusio ambo lapicidę obligantes sese et eorum bona in solidum, promiserunt Valento de Valentis de Mantua presenti et stipulanti, de dando et consignando laboreria de petris de Curzola, infrascripta ac modis et forma infrascriptis, ac pro precii infra declaratis.

Primo fenestras decem magnas, quarum quelibet sit longa brachiis octo, et larga brachiis duobus, et habeat in medio unum transversum et unaqueque ipsarum infrascriptas pecias petre vive, videlicet petras quatuor in spondis, duas scilicet per latera eiusdem longitudinis grossitudinis et latitudinis ac mensure, videlicet singula petra longa brachiis tribus unciis novem. Et latitudo in facie sit unciarum sex, et unciarum quatuor in muro, videlicet in grossitudine cum uno schianfeto unciarum duarum, quod eminent extra murum, per modum quod remaneat in facie uncias quatuor politas, et uncias duas de schianfeto. Et in muro remaneant uncie quatuor, et in schianfeto uncie due, cum uno transverso in medio cuiuslibet dictarum fenestrarum ut dictum est, ita quod in dicta mensura comprehendantur brachia octo in longitudine, quod transversum capiat ambas spondas, et sit longum brachiis tribus, largum unciis sex, grossum

unciis quatuor. Et habeat quelibet dictarum fenestrarum tria incastra correspondentia fenestre, videlicet subtus et a lateribus. Superius autem non habeat incastrum, sed sit polita sine incastro, id est habeat mensuram grossitudinis superscripte unciarum quatuor, et cum schianfetis correspondentibus spondis superscriptis unciarum duarum ut supra. Et insuper habeat quelibet ipsarum fenestrarum bases suas longas brachiis tribus unciis quatuor, largas unciis octo, et grossas unciis quinque. Et quelibet ipsarum habeat capitellum longum brachiis tribus largum unciis sex, grossum unciis sex. Et supra capitellum sit una cornisia longa brachiis quatuor larga unciis octo et grossa unciis tribus, in peciis duabus si in uno pecio reperiri non poterunt pro quibus decem fenestris modo predicto factis et completis dictus Valentus ex pacto habito cum dictis magistris promisit ipsis magistris dare et solvere in totum ducatos auri quinquaginta, videlicet ducatos auri quinque pro singula ipsarum.

Item lavellos sive aquarios quinque longos brachiis octo, largos in luce brachiis duobus ad similitudinem fenestrarum superscriptarum, cum peciis infrascriptis videlicet cum spondis ipsorum lavellorum sive aquariorum in peciis quatuor, videlicet singula sponda sit in peciis duobus brachiorum quatuor pro singula que pecie laborent uncias quatuor per quadrum. Et habeant sua incastra ad similitudinem designi facti inter partes et depositati in notaria Ragusii uncie unius vel circa ad voluntatem Valenti. Et cum uno sechiarolo sub quolibet dictorum lavellorum, seu aquariorum longo brachiis duobus unciis octo ut excusent pro basibus ad spondas superscriptas, largo brachio uno unciis octo schapolis sive¹) prexia quam faciet in muro, et excavato quod habeat pendens debitum in medio, et ibi in medio habeat unum foramen, cum uno tetino subtus, qui emittat aquam nitidam et cum incastris subtus et supra ad similitudinem dicti designi. Et cum duobus alveoletis, uno pro singulo latere dictorum lavellorum sive aquariorum alto tantum a dicto sechiarolo, quod commode manus lavari possint, et longo brachio uno unciis sex, largo brachio uno, grosso unciis octo et cavato unciis sex, dimittendo uncias duas petre pro oredello circum circa cuiuslibet alveoieto. Et cum quatuor lastris, que faciant quinque campos in quolibet dictorum lavellorum sive aquariorum, quarum lastrarum quelibet sit longa brachiis duobus, et larga brachio uno unciis octo schapolis sive²) prexio³ que intrabit in muros, a tribus quadris, et cum incastris subtus et super secundum formam designi, et cum suo capitello ad quemlibet dictorum lavellorum sive aquariorum cum incastro et soaza secundum formam dicti designi, pro quibus lavellis sive aquariis quinque modo predicto factis dictus Valentus dare et solvere promisit dictis lapicidis ducatos decem pro quolibet qui sunt in totum ducati auri quinquaginta.

¹ u i v često su posve jednako ili vrlo slično pisani, te se ovdje postavlja pitanje, da li je ovdje napisano sine ili sive. Ja sam kao vjerojatnije uzeo sive.

² O riječi sive vidi bilješku 1.

³ Gore nam dolazi ova riječ u obliku prexia. I ovdje bi trebalo biti tako, a prexio je sigurno lapsus calami mjesto prexia.

Item hostia sexaginta sive portellas sexaginta, quorum quodlibet sit altum in luce brachiis tribus unciis octo, et largum brachio uno unciis decem schapolis in luce ut supra, cum spondis, basibus, et capitello que laborent uncias quatuor per quadram et cum incastris ad omnes quatuor quadras bene factas. Ad singulum dictorum hostiorum vadunt brachia duodecim uncie quatuor de petra, que faciunt palmos viginti quatuor uncias octo, positus de communi achordio pro palmis 24, ad rationem soldorum quatuor, venetorum pro singulo palmo, ascendunt dicta hostia LX, summam ducatorum quadraginta sex auri soldorum quinquaginta sex.

Item fenestrellas quadraginta, quarum singula sit longa et larga brachiis duobus per quadram, cum spondis, basibus et capitellis que laborent uncias quatuor per quadram, et cum duobus incastris ad tres quadras cuiuslibet dictarum fenestrellarum, qua ad basem non vadit incastrum. Et notandum est quod singula dictarum fenestrellarum habebit brachia novem uncias quatuor de petra viva que faciunt palmos XVIII, uncias octo positos de comuni achordio ad solutionem palmos XVIII, ad rationem soldorum quatuor venetorum pro singulo palmo faciunt summam ducatorum viginti trium soldorum 28.

Item portam unam magnam, ad quam vadit una lastra magna pro capitello, altam brachiis septem, largam brachio uno unciis duabus et grossam unciis octo, cum una alia lastra in peciis duabus pro base dicte porte longis in totum brachiis septem, videlicet brachiis tribus unciis sex pro singula pecia, largis brachio uno unciis duabus et grossis unciis sex, et has tres pecias pro ducatis auri quatuor.

Item portellas duas altas brachiis quatuor unciis sex largas brachiis tribus, et petre vive que vadunt circum circa, videlicet bases et capitellum sint grosse unciarum sex per quadram, cum incastris ad omnes quatuor quadras. Et pro his duabus portellis debent habere ducatus auri tres soldos 12 venetos.

Item dictus Valentus de comuni concordio superaddidit dictis magistris ad precium hostiorum et fenestrellarum ducatus auri tres.

Item quod omnia suprascripta laboreria, videlicet fenestre, lavelli, hostia, fenestrelle parve, porta magna et portelle parve, debent esse de petra viva de Curzola, que in totum ascendunt ad summam ducatorum auri centum septuaginta novem, et soldos 96 de Venetiis.

Item declaratum fuit quod suprascripte mesure videlicet brachia et uncie intelligantur ad mensuram Ragusii, intelligendo quod uncia est duodecima pars brachii.

Item predicti Marcus et Nicolaus lapicide promittunt dicta omnia et singula laboreria dare desgrossata Curzole, ad ripam maris, ita quod commode onerari possint super navigio sive super navigiis per dictum Valentum naulizantem et adiuvere ad onerandum ipsa laboreria et illa onerare expensis ipsorum Marci et Nicolai per totam diem decimam mensis maii proxime futuri ad tardius, et que laboreria iidem lapicide teneantur ibi Curzole dare et consignare libera et expedita ab omni dacio, et gabella, et alia quavis solutione.

Item dicti Marcus et Nicola teneantur et sic promiserunt adiuvere ad exonerandum, et rursus onerandum dicta laboreria Venetiis aut Ravenne, aut alibi ubi opus esset et contingeret dicta laboreria exonerari, et onerari, et similiter adiuvere ad exonerandum Mantue, et illa locandum in domo ipsius Valenti, cum hoc declarato quod si in exonerando et onerando, et locando dicta laboreria sequeretur aliquod manquementum, aut aliqua amissio dicti lapicide teneantur ad emendationem, sed si periclitarentur in mari aut in Pado, periclitentur periculo et risico ipsius Valenti.

Item quod dictus Valentus debeat solvere naula, et omnia datia seu omnes gabellas a Curzola, usque Mantuam, excepto datio Curzole quod per ipsos lapicidas solvi debet, et ulterius ipse Valentus solvere debeat omnes expensas onerandi, exonerandi, et locandi dicta laboreria, teneantur tamen ipsi lapicide ad predicta omnia adiuvere ut superius dictum est.

Item promisit ipse Valentus dictis lapicidis dare Mantue unam cameram in domo sua, et locum habilem, ubi poterunt laborare dicta laboreria.

Item promiserunt dicti lapicide dicto Valento de laborando Mantue in domo ipsius Valenti omnia suprascripta laboreria bene et diligenter omnibus eorum expensis, exceptis et reservatis omnibus superius declaratis laboreriis continue et sine intermissione et non capiendo interim aliam intromissionem. Et factis dictis laboreriis debeant apponere manum et adiuvere ad ponendum in opere et murandum dicta laboreria, et facere ubi opus erit foramina, et implombare in ipsis laboreriis omnia ferramenta opportuna, et facere omnia alia necessaria de eorum magisterio dictis laboreriis, dante tamen ipso Valento plumbum et ferramenta.

Item quando ipsi lapicide compleverint dicta laboreria, si muratores fabrice domus ipsius Valenti non reduxissent dictam fabricam ad tantum quod sine inducio ipsa laboreria possent poni in opere, tali casu ipsi lapicide teneantur ob hoc expectare diebus XV ad petitionem dicti Valenti habentibus ipsis lapicidis a dicto Valento pro dictis diebus XV dumtaxat expensas cibarias, et in spatio quorum dierum XV ipsi lapicide teneantur laborare si ipse Valentus haberet aliquid quod laborari vellet de petra viva.

Item pactum fuit inter ipsas partes, quod quando ipsi lapicide compleverint poliverint et adiuverint ad ponendum in opere dicta laboreria, et si opus fuerit expectaverint dictis diebus XV ut dictum est, si dictus Valentus non fecerit ipsis lapicidis complementum solutionis ad omnem ipsorum lapicidarum voluntatem et requisitionem, eo casu ipse Valentus cadat ad penam ducatorum auri quinquaginta, que pena perveniat et solvi debeat ipsis magistris si adimplevissent ea ad que tenentur secundum formam presentis pacti. Et pariter ipsi lapicide cadant ad dictam penam ducatorum auri quinquaginta, que perveniat et solvi debeat ipsi Valento si ipsi magistri lapicide non observaverint ea que tenentur observare in presenti pacto, aut si defecerint in aliquo eorum que observare tenentur ut supra dictum est reservato tamen iusto impedimento: quo iusto impedimento interveniente, illa pars que ex iusto impedimento non observasset quantum tenetur ut supra

non cadat ad dictam penam. Que omnia predicta dicte partes promiserunt attendere et observare super sese et eorum bona. Renunciantes... Hec autem carta... Judex et testes ut supra.

Ugovor se je brzo počeo izvršavati, te nalazimo odmah ispod završetka ugovora na folio 50 v, dakle pod istim datumom od 10 travnja 1478., ovaj dodatak:

Et post predicta dicti Marcus et Nicolaus lapicide confessi fuerunt habuisse et recepisse a suprascripto Valento in rationem et pro parte solutionis suprascriptorum laboreriorum ducatos auri quadraginta quinque. Et qui Valentus promisit ipsis lapicidis solvere in dictam rationem ducatos auri triginta quinque immediate quando oneraverint Curzole petras pro dictis laboreriis. Et ulterius promisit ipsis dare in rationem predictam ducatos auri viginti ad omnem ipsorum lapicidarum voluntatem postquam applicuerint Mantuam. Et abinde in antea debeat ipse Valentus ipsis lapicidis succurrere cum pecuniis prout ipsi procedent cum dictis laboreriis. Et completis et positis in opere dictis laboreriis habere debeant restum et complementum solutionis secundum pactum. Et pro suprascriptis omnibus attendendis per dictos lapicidas Jacobus de Curzola bottarius habitator Ragusii super se et omnia sua bona se constituit plegium et fideiussorem pro ipsis lapicidis et in solidum cum ipsis lapicidis. Renunciando... Judex et testes ut supra.

Na foliu 49 odmah gore pri lijevom uglu istog folia, iskorišćujući dosta široki slobodni neispisani lijevi rub toga folia, napisani su ovi dodaci:

Die 14 maii 1478 Marcus et Nicolaus contrascripti confessi fuerunt a contrascripto Valento in rationem petrarum et laboreriorum contrascriptorum habuisse et recepisse ducatos auri quindecim. Renunciando...

Die 20 maii 1478 Marcus et Nicolaus contrascripti confessi fuerunt quod a suprascripto Valento habuerunt et receperunt in rationem laboreriorum contrascriptorum ducatos auri decem. Renunciantes...

U međuvremenu sklopili su 22. travnja 1478. majstori Marko Andrijić i Nikola Marković ugovor o zajedničkom radu za narudžbu ugovorenu s Valentom de Valentis malo dana prije, naime 10. travnja. Taj je ugovor zapisan u istoj 63. knjizi serije »*Diversa notariae*« na foliu 55—55 v. Važno je, da i ovaj ugovor donesemo u cijelosti, onako, kako je zapisan:

Die 22 aprilis 1478.

Partes et nominati infra tulerunt notario Cathastici unum folium in quo notata erant certa pacta: Que pacta voluerunt hic notari et registrari debere pro maiori robore contentorum in ipsis pactis cuius folii seu quorum pactorum tenor talis est, videlicet.

Noto e manifesto ad chadauna persona la qual vadera questa presente scritta como maestro Marco de

Andrea di Corzola tagliapiera e maestro Nicola Marcovich di Gravosa tagliapiera siamo dachordio tra noy per andare a uno viazo zoe la via di Mantua per fare certo lavorero di valuta di ducati 180, vel cerca piu, over mancho, de li quali dicto maestro Marco si e tenuto a satisfare ducati 25 di lavorero, li quali dicto maestro Marco ha hauto, et piu chel dicto maestro Marco sia tenuto a menar fanti doi cum luy, zoe Dabisiv et Ivan. Et maestro Nicolo soprascritto si e tenuto ad menare uno fante ha nome Vochich, et uno altro ha nome Radoe. Et tuto guadagno qual haverano li sopradicti doi maestri sia partito in parte cinque, zoe parte tre a maestro Marco e parte due a maestro Nicolo, cum questo che siano tenuti siando zonti cum salvamento a Mantua che debiano dare allo fante chiamato Radoe grosso uno et piu le speze al zorno zoe zorni correnti di compagnia. Et piu se intenda partendosse da Ragusa che comenzano cum lo nome di Christo a far le speze insieme in questo modo zoe in parte cinque como sopra e nominato. Et piu se intenda che tuto danno et interesse quello poria intervegnere sia per rata como di sopra e nominato et specificato, cum questo che nessun di noy non possa fare nessuno achordio uno senza laltro in tuto questo viaggio, sotto pena di ducati 40, in la qual cada el contrafaciente alla parte observante. Et di piu se algun di noy avesse uxado alguna fraude a voler restar per qualche guadagno cada in la pena soprannominata. Ancora che sia tegnudo uno al altro, non voglia dio che intervegna, se alguno de noy se andasse che possa livrar et livra la sua parte como quello che fosse sano. Et piu se intenda che io maestro Nicolo soprascritto, et io Georgi Vochoevich tagliapiera se obligamo noy et li nostri beni sotto quella pena la quale ha facto maestro Marco Andriich soprascritto cum ser Valente de Valenti de Mantua esser insieme obligato cum maestro Marco Andriich suprascripto. Ancora volemo che piacendo a Christo, partendome io maestro Marco, et maestro Nicolo de Ragusi, che di quella hora Giuragh Vochoevich tagliapiera, et Biaxio de Andrea de Curzola se li venesse qualche lavorer per le mane che non possa lavorar uno senza laltro, ma tuto sia in compagnia di lor doy tuto lavorer lo qual gli venesse per le mane. Renunciando... Hec autem carta... Judex et testes ut supra.

Ugovor Marka Andrijića iz Korčule i Nikole Markovića iz Dubrovnika s plemićem Valentom de Valentis iz Mantove zaista je vrlo važan, te bi zaista bilo korisno, da ga neki naš historičar umjetnosti ili arhitekt pomno, u detaljima, prouči. Ugovor se bez sumnje izvršio. Doduše nemamo označene sve isplate, ali početne su isplate označene uz ugovor, što znači, da su majstori bili počeli svoj posao i primali za to naplatu. Uostalom, bio je običaj, ako su stranke odustale od ugovora, ugovor prekriziti i označiti, da je voljom stranaka poništen. Ugovor s Mlečićem Salvadego zaista je prekrizhen, ali poslije isplata, što znači, da je po završetku posla i isplata, izvršen ugovor prestao biti aktuelan. U prvom redu treba ići za tim, da se u Mantovi nastoji pronaći palača, o kojoj je u ugovoru riječ, pa ako se pronađe, proučiti, da li ona odgo-

vara ovom ugovoru ili je kroz stoljeća prerađena. Ako ta palača više i ne postoji, kcrisno bi bilo o njoj nešto ipak saznati. No ako se ni u tome ne uspije, ipak će biti od velike koristi proučiti ovaj ugovor i na temelju dimenzija u njemu naznačenih barem približno, u idejnoj skici, rekonstruirati tu palaču.

Ovaj ugovor inače nameće mnoga pitanja. On vrvi mnogim specijalnim stručnim izrazima, koje ni u *Du Cangeovu* latinskom, ni *Tommaseovu* talijanskom rječniku, ni u rječniku mletačkog dijalekta od *Boerioa* nismo mogli naći. Svakako te izraze treba dobro proučiti i pronaći im značenje. Olakšan će biti posao, ako se ta palača uistinu održala, jer će se promatranjem njezinih dijelova moći štošta upoznati. Koliko se i nije održala, za proučavanje bit će od koristi istraživati suvremenu joj arhitekturu u Korčuli i Dubrovniku, gdje je Marko Andrijić djelovao, i arhitekturu Mantove.

Naravno, nameće se pitanje, može li se Marko Andrijić smatrati graditeljem palače ili barem njezinim sugraditeljem, ili je, u zajednici sa svojim drugom Nikolom Markovićem, bio samo klesar kamenih radova naručenih mu po gotovu nacrtu. I tu će biti mnogo lakši odgovor, ako se ovaj ugovor mogne proučavati uporedo s proučavanjem sačuvane arhitekture.

Mi ćemo zasad prethodno kušati na temelju samog ugovora, u detaljima ne potpuno nam jasnog zbog mnoštva još neprotumačenih izraza, izvesti neke zaključke.

Jasno je, da je tu riječ o velikoj palači. Za nju moraju naši majstori izraditi deset velikih prozora i četrdeset manjih prozora, veliki portal i druga dvojica vanjska vrata, šezdeset manjih vrata za unutrašnje prostorije i pet kamenih lavela. O nacrtu se govori samo kod odlomka o ovim lavelima. Tu je važna ova rečenica: »*Et habeant sua incastra ad similitudinem designi facti inter partes et depositati in notaria Ragusii uncie unius vel circa ad voluntatem Valenti*«. Da li je to govor o nacrtu cijele zgrade, svih arhitektonskih dijelova spomenutih u ovom ugovoru, ili je tu govor samo o nacrtu lavela? Nije isključeno, da nijesu postojali i nacrti za ostale arhitektonske dijelove, ali se iz ovog konteksta daje zaključiti, da je ovdje govor jedino o nacrtu za lavela. Vrlo je važno, što se veli o nacrtu u genitivu »*designi facti inter partes*«, naime o nacrtu učinjenom između ugovornih strana, a govori se i o izradnji takozvanih »*incastra*«, koji imaju dimenziju jedne unče ili »*po prilici*«, prema volji Valenta. Znači, da je nacrt o lavelima plod zajedničke suradnje naših majstora i naručitelja Valenta, koji izražuje svoje želje. Nigdje drugdje u ugovoru se ne govori, da bi našim majstorima bio predložen neki nacrt, pa možemo vjerovati, da su oni, uvažujući naravno želje Valenta, sami autori ugovorenih radova. Kako je došao Valent u Dubrovnik i kako je došao do toga, da baš našim majstorima povjeri rad u Mantovi, ostaje još zagonetkom. Možda je boravio u Dubrovniku po trgo-

vačkom poslu, pa bi bilo dobro, eventualno i na temelju arhivskog materijala iz Mantove, pronaći narav njegove veze s Dubrovnikom. Možda je upoznao Andrijićev rad izvršen za Mlečića Salvadega g. 1474.

Svakako, on je saznao za vrsnoću Marka Andrijića i za dobar kvalitet korčulanskog kamena, te je odlučio poslužiti se i čovjekom iz Korčule i korčulanskim kamenom za gradnju svoje palače. Možemo reći, da je udio Marka Andrijića bio važniji od udjela Nikole Markovića, jer i korist od radova dijelit će se tako, da će Marko Andrijić dobiti tri dijela, a Nikola Marković dva.

Posao naših majstora je bio zaista zamašan. I jedan i drugi privest će k poslu dva pomoćnika, dakle svega skupa četiri, a zajedno s majstorima, to je ukupno 6 ljudi. U Korčuli oni treba da isklešu sve ugovorene komade krupno, a u Mantovi će ih detaljno isklesati. Iz ugovora se vidi, da su bili posebni zidari, koji su istovremeno zidali palaču u Mantovi, dok su naši majstori imali u samoj Mantovi klesanjem izrađivati arhitektonske kamene dijelove. Nigdje tu nema govora o arhitektu, već samo o zidarima obrtnicima. No naši majstori moraju bitno sudjelovati u postavljanju i uzidivanju kamenih arhitektonskih dijelova u palaču.

Možda će se, arhivskim istraživanjem u Mantovi ili na drugi način, i pronaći arhitekt palače, ali bez sumnje, iz ovoga što nam ugovor sam kaže, udio je naših majstora bio vrlo važan; izraditi sve bitne arhitektonske ukrasne dijelove i sudjelovati u postavljanju njihovu na palaču, bez sumnje je vrlo važan i bitan posao. Da li mi možemo naše graditelje smatrati isključivim graditeljima palače u smislu njezine umjetničke konstrukcije, još je, dakle, otvoreno pitanje, no u najmanju ruku mi ih možemo smatrati barem vrlo važnim njezinim sugraditeljima. Andrijićev rad izvršen četiri godine ranije za Vetora Salvadega manje je zamašan, što se vidi također i po ugovorenoj svoti i roku za izvršenje posla. Svakako i tu su posrijedi devet prozora i dvije mensole sa kolonama, a veli se izričito, da mensole i kapiteli kolona treba da budu ukrašeni lišćem. Kod izrada lukova na prozorima određuje se približna njihova dimenzija ostavljajući majstoru, da prema zahtjevu sklada odredi točnu njihovu dimenziju. I ovdje ima raznolikih izraza, za koje je potrebno daljnje proučavanje, a isto što smo kazali kod palače u Mantovi o potrebi i koristi tog proučavanja, možemo reći i ovdje. No ovdje je poteškoća, što se ne veli, za koju su gradnju potrebni prozori i mensole, ni gdje se ona nalazi. Možemo reći, da je po svoj prilici riječ o Salvadegovoj palači u Mlecima, ali s potpunom sigurnošću to ne može kazati. Također ovdje nema govora o tome, da će Andrijić postaviti te arhitektonske dijelove na određeno mjesto. Svakako, potrebno će biti, palaču Salvadegovu s radovima Andrijićevim u prvom redu tražiti u Mlecima. I ovdje se postavlja pitanje, koliko je Andrijić isključivim graditeljem palače u smislu umjetničke koncep-

cije, ili samo sugraditeljem. Ako je i u Mantovi i ovdje posrijedi jednostavan plan palače, kojoj umjetnički karakter davaju zapravo ovakvi kameni arhitektonski dijelovi, tada je i umjetnički dio naših majstora u izgradnji veći.

Svakako, ove stvari zaslužuju daljnje proučavanje, jer je važno pitanje naše povijesti umjetno-

sti, u kolikoj su mjeri naši domaći majstori, u dalekoj talijanskoj Mantovi i drugdje u tuđini, pokazivali svoju stvaralačku snagu, a pogotovo je važno to za Marka Andrijića, koji je u našoj povijesti umjetnosti već dobio svoju umjetničku fizionomiju. Mi želimo, da se naši povjesničari umjetnosti i arhitekti time pozabave.

RIASSUNTO

Marco Andrijić di Curzola era un noto architetto croato del secolo XV e particolarmente attivo nelle città di Curzola e Ragusa. L'autore in primo luogo presenta il contratto del 16 giugno 1474 di Marco Andrijić con Vetore Salvadego di Venezia, registrato nel foglio 61, volume 58, serie »Diversa Notariae« presso l'Archivio di Stato in Ragusa. In questo contratto Andrijić si obbliga di eseguire le parti architettoniche di sasso per un palazzo. Non si fa cenno di che palazzo si tratta, è probabile che riguardi un palazzo a Venezia. È molto più importante il contratto dello stesso Andrijić e del suo socio Nicolò Marković di Ragusa con Valente de Valentis di Mantova del 10 aprile 1478 registrato nei fogli 49—50 v, vol. 63, della medesima serie »Diversa Notariae«. In questo contratto i due accennati artefici si obbligano di eseguire le parti architettoniche di sasso per il palazzo Valentis a Mantova e di murarle dentro loro stessi con i loro aiutanti. In relazione a questo l'autore presenta anche il contratto del 22 aprile 1478 fra Andrijić e Marković in cui è fissato il loro lavoro comune conforme alla commissione de Valente de Valentis. Questo contratto è registrato nella stessa serie, foglio 55—55v, volume 63. L'autore porge accanto ai contratti corte spiegazioni accompagnatorie raccomandando agli storici d'arte di occuparsi in modo più particolare con i contratti, affinché possano rintracciare i palazzi.